

BANK XARAJATLARINI OPTIMALLASHTIRISHDA TRANSFORMATSIYANING O'RNI

A.Q.Ergashev¹

1. Turon university, Andijon, O'zbekiston.

Correspondence: Ergashev Abdurashid Qurbonalievich, *Turon university*, Andijan, Uzbekistan. **e-mail:** aergashev@mail.ru

Received: 15 July 2025; **Accepted:** 10 August 2025; **Published:** 16 September 2025.

Abstract. Maqolada bank tizimidagi xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishda transformatsiya jarayonlarining o'rni yoritiladi. Raqamli texnologiyalarni joriy etish, biznes-modellarni takomillashtirish, xizmatlarni avtomatlashtirish orqali xarajatlarni optimallashtirish usullari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, O'zbekistonda faoliyat yuritayotgan tijorat banklarining transformatsiyaga oid amaliy tajribalari va xalqaro tendensiyalar o'rganiladi.

Keywords. bank xarajatlari, transformatsiya, raqamli texnologiyalar, avtomatlashtirish, optimallashtirish, bank ishi, samaradorlik.

Kirish

Bank tizimi iqtisodiyotning yuragi hisoblanib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Mamlakatda bank sektorining barqaror va samarali faoliyat yuritishi ko'p jihatdan uning xarajatlarini oqilona boshqarishga bog'liq. Bugungi raqamli transformatsiya davrida an'anaviy bank xizmatlarini takomillashtirish orqali xarajatlarni optimallashtirish dolzarb masalaga aylangan.

Transformatsiya deganda, bu yerda faqat texnologik yangilanish emas, balki boshqaruv tizimini, biznes jarayonlarini tubdan o'zgartirish, yangi ish yuritish madaniyatini shakllantirish tushuniladi.

Hozirgi davrda bank sektorining muvaffaqiyati nafaqat daromadlarni oshirish, balki xarajatlarni maqbul darajada ushlab turishga ham bog'liq. Bozor iqtisodiyoti sharoitida banklar o'z faoliyatini samarali tashkil qilish, xarajatlarni kamaytirish va xizmat ko'rsatish sifatini oshirish orqali raqobatda ustunlikka erishishga intilmoqda. Bu jarayonda transformatsiya — ya'ni texnologik, tashkiliy va boshqaruvga oid o'zgarishlar — banklar uchun strategik vosita sifatida maydonga chiqmoqda.

Bank faoliyatini transformatsiya qilish deganda, raqamli texnologiyalarni joriy etish, ish jarayonlarini avtomatlashtirish, inson resurslarini qayta shakllantirish va xarajatlarning har bir elementi ustidan puxta nazorat o'rnatish tushuniladi. Ushbu maqolada transformatsiyaning bank xarajatlarini optimallashtirishdagi o'rni va amaliy jihatlari tahlil qilinadi.

Bank xarajatlarini optimallashtirish tushunchasi va uning ahamiyati

Bank faoliyatida xarajatlar - bu bankning kundalik operatsiyalarini yuritish, mijozlarga xizmat ko'rsatish, axborot texnologiyalarini qo'llash, kadrlar bilan bog'liq va boshqa moliyaviy chiqimlar majmuasidir. Ularni nazorat qilish va optimallashtirish quyidagi ijobiy natijalarga olib keladi:

foydaning ortishi;

xizmatlar tannarxining pasayishi;

mijozlar uchun xizmatlar narxining tushishi;

bank raqobatbardoshligining oshishi [1].

Optimallashtirish deganda, kam xarajat bilan ko'proq foyda olishga erishish yo'llari tushuniladi. Bu esa zamonaviy transformatsion yondashuvlarni talab qiladi.

Bank xarajatlari odatda quyidagi asosiy turlarga bo'linadi:

Operatsion xarajatlar (xodimlar ish haqi, ijara, kommunal xizmatlar, IT xizmatlar),

Moliyaviy xarajatlar (foiz to'lovlari, qarzlarni boshqarish xarajatlari),

Kapital xarajatlar (asosiy vositalar xaridi, infratuzilma sarmoyalari),
Marketing va xizmat ko'rsatish xarajatlari (reklama, mijozlar bilan ishlash, treninglar).
Ushbu xarajatlarni boshqarishda muammolar quyidagicha:

Resurslardan noto'g'ri foydalanish,
An'anaviy usullarga ortiqcha tayanish,
Raqobatbardoshlikni pasaytiruvchi byurokratik to'siqlar,
IT infratuzilmaning eskirganligi,
Moliyaviy nazoratning sustligi.

Shunday qilib, xarajatlarni optimallashtirish uchun transformatsion yondashuvga ehtiyoj ortib bormoqda.

Transformatsiya jarayoni va uning bank tizimidagi o'rni

Bank tizimidagi transformatsiya quyidagi asosiy yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

Raqamli transformatsiya – bank xizmatlarining onlayn platformalarga o'tishi, mobil ilovalar, sun'iy intellekt va blockchain texnologiyalaridan foydalanish [2];

Biznes jarayonlarni avtomatlashtirish – mijozlarga xizmat ko'rsatish, hujjat aylanishi, monitoring va nazorat tizimlarini avtomatik qilish [3];

Organizatsion o'zgarishlar – boshqaruv strukturasini yengillashtirish, vakolatlar va javobgarlikni qayta taqsimlash;

Xodimlar malakasini oshirish – raqamli savodxonlik, yangi texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

Transformatsiya orqali banklar o'z xarajatlarini sezilarli darajada kamaytirish, mijozlarga tezkor va sifatli xizmat ko'rsatishni yo'lga qo'yishlari mumkin.

Transformatsiya - bu bank faoliyatida chuqur, tizimli o'zgarishlarni anglatadi. U quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

a) Raqamli transformatsiya

Mobil ilovalar, onlayn bank xizmatlarini kengaytirish;

Sun'iy intellekt (AI) asosidagi mijozlarni qo'llab-quvvatlash tizimlari;

Ma'lumotlarni raqamli qayta ishlash va saqlash.

b) Avtomatlashtirish

Hisob-kitob va audit tizimlarining avtomatlashtirilishi;

Chat-botlar va CRM (Customer Relationship Management) tizimlari orqali mijozlarga xizmat ko'rsatish;

Hisobdorlik va hisobotlarni robotlashtirish (RPA – Robotic Process Automation).

c) Tashkiliy va inson resurslari transformatsiyasi

Xodimlar malakasini oshirish va yangi kasblarni o'zlashtirish;

Gibrid ish modeli (ofis + masofaviy) joriy etilishi;

Strategik boshqaruv tizimining qayta ko'rib chiqilishi.

Transformatsiya orqali xarajatlarni kamaytirish yo'llari

Filiallar sonini kamaytirish va ularni raqamli ofislar bilan almashtirish. Bu ko'chmas mulk, kommunal xizmatlar va ish haqi xarajatlarini kamaytiradi [4].

Mijozlarga o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish platformalarini yaratish – mobil ilova, internet-banking. Bu mijozlarning o'z vaqtida xizmat olishini ta'minlaydi va xodimlar soniga bo'lgan ehtiyojni kamaytiradi [5].

Bulutli texnologiyalar va IT-infratuzilmani soddalashtirish – server va texnik uskunalarning xarajatlarini qisqartiradi.

Sun'iy intellekt (AI) va big data texnologiyalaridan foydalanish – marketing xarajatlarini optimallashtiradi, mijoz ehtiyojlarini tahlil qilish imkonini beradi.

Outsourcing xizmatlaridan foydalanish – qo'shimcha funksiyalarni tashqi tashkilotlarga topshirish orqali ichki xarajatlarni kamaytirish mumkin.

Transformatsiyaning samaradorligi: misollar va tahlil

Raqamli transformatsiyani joriy qilgan banklar, jumladan, TBC Bank (Gruziya), Revolut, Kapital Bank (O'zbekiston) ўz xizmatlarini raqamlashtirish orqali xarajatlarni 30–40% gacha kamaytirishga erishgan.

O'zbekiston bank sektorida ham "Open Banking" tizimlari, masofaviy identifikatsiya, raqamli xizmat ko'rsatish markazlari orqali xarajatlar optimallashtirilmoqda.

Misol uchun:

Milliy bank – ichki hujjat aylanishini to'liq raqamlashtirdi;

Ipoteka bank – mijozlar xizmatini chat-bot orqali avtomatlashtirdi;

Hamkorbank – AI asosida kredit tahlili tizimini joriy etdi.

O'zbekiston bank sektoridagi amaliy tajribalar

So'nggi yillarda O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarini joriy etishda sezilarli o'zgarishlar amalga oshirilmoqda. Masalan:

«Kapitalbank» mobil ilovasining foydalanuvchilari soni keskin oshdi;

«Xalq banki» raqamli xizmatlar orqali nafaqalarni yetkazish tizimini yo'lga qo'ydi;

«Ipoteka-bank» va «Asakabank» o'z IT-infratuzilmasini modernizatsiya qildi;

Davlat tomonidan 2020–2023 yillarda moliyaviy texnologiyalarni joriy etishga doir strategiyalar ishlab chiqilgan [6].

Bu tajribalar banklar uchun xarajatlarni qisqartirish va xizmatlar sifatini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

Xulosa

Bank sektorida transformatsiya nafaqat xizmat sifatini oshirish, balki xarajatlarni optimallashtirish vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Bu jarayonda texnologik yangilanishlar, tashkilotchilik o'zgarishlari va inson kapitaliga investitsiya qilish asosiy o'rinni egallaydi. O'zbekiston bank tizimida ham transformatsiya hisobiga samaradorlik oshmoqda va bu tajriba kelajakda yanada kengayishi lozim.

Bank tizimida xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirish transformatsion o'zgarishlarsiz mumkin emas. Texnologik yangilanishlar, avtomatlashtirish, va inson resurslarini qayta tayyorlash orqali banklar:

Operatsion xarajatlarni 20–40% gacha kamaytirishi,

Moliyaviy resurslardan maqsadli foydalanishi,

Mijozlarga sifatli va tezkor xizmat ko'rsatishi mumkin.

Takliflar:

Har bir bank o'z xarajatlar strukturasi tahlil qilishi va "transformatsiya xaritasi"ni ishlab chiqishi kerak.

Raqamli transformatsiyani bosqichma-bosqich joriy etish (moliyaviy, IT, HR bo'limlari bo'yicha).

Davlat tomonidan raqamli bank xizmatlarini qo'llab-quvvatlovchi soliq yengilliklari va grant dasturlarini yaratish.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] Nazarov Q., Ibragimov A. Bank ishi. – T.: Iqtisodiyot, 2018.

[2] Ubaidullaeva R. Digital transformation in banking sector of Uzbekistan // Academic Research in Educational Sciences. – 2023.

[3] OECD. Digital Disruption in Banking. – OECD Publishing, 2020. – <https://www.oecd.org>

[4] PwC. Retail Banking 2025 and Beyond: Reinventing the Role of the Bank. – 2020. – <https://www.pwc.com>

[5] Deloitte Insights. Banking Industry Outlook: Navigating a hyper-connected world. – 2021.